

Fortepian

Fortepian to najpopularniejszy i najłatwiej rozpoznawalny europejski instrument muzyczny.

Składa się z drewnianej obudowy (pudła rezonansowego), która kryje w sobie żelazną ramę, na której napięte są poziomo struny oraz połączony z klawiaturą mechanizm młoteczkowy. Ponieważ dźwięk powstaje w fortepianie w wyniku uderzania strun pokrytymi filcem młoteczkami, można powiedzieć, że ten instrument klawiszowy jest także członkiem grupy instrumentów perkusyjnych.

Obudowa fortepianu zrobiona jest zwykle z drewna jodłowego a rama wykonana z żeliwa. Instrument ten ma dużą skalę dźwięków, którą przewyższa jedynie skala organów, a ponadto wyróżnia się wielką ekspresją muzyczną i możliwościami stopniowania dynamiki (głośności). Klawiatura fortepianu liczy 88 klawiszy, choć są także instrumenty z 97 klawiszami, a w pudle rezonansowym zamontowane są 243 struny o różnych długościach, w tym pojedyncze, pary i grupy składające się z trzech strun. Fortepian ma także 3 pedały nożne służące do zmiany brzmienia. Pedał prawy podnosi wszystkie tłumiki i pozwala strunom swobodnie drgać, pedał lewy powoduje ściszenie granych dźwięków, a pedał środkowy (nie zawsze występujący) ma działanie nieco podobne do prawego pedału. Umożliwia bowiem utrzymanie niektórych tłumików w podniesionej pozycji. Istnieją różne rozmiary fortepianów, w tym mniejszy fortepian gabinetowy i wielki fortepian koncertowy.

Od XVIII wieku budowano też fortepiany stojące, o pionowym układzie strun, takie jak np fortepian zwany lirą, żyrafą czy piramidą. Odmianą fortepianu jest też pianino.

Historia fortepianu łączy się z historią dwóch innych instrumentów klawiszowych: klawesynu (patrz klawesyn) i klawikordu. Ten drugi pojawił się w XV wieku i na przedłużeniu klawisza miał zamontowany kawałek metalu zwany tangentem, który uderzał w struny w różnych miejscach, powodując wytwarzanie z jednej struny kilku dźwięków o różnej wysokości. W konsekwencji w klawikordzie było więcej klawiszy niż strun.

Wynalezienie fortepianu wiązało się z chęcią poprawienia niedoskonałości klawikordu i klawesynu, gdyż żaden z nich nie umożliwiał wykonawcy pełnej kontroli nad wydobywaniem dźwięków cichych i głośnych, w zależności od siły nacisku na

klawisze. Rozwiązanie znalazł włoski wytwórca klawesynów Bartolomeo Cristofori, który zbudował pierwszy instrument klawiszowy młoteczkowy nazywając go pianoforte (co znaczy: „cicho-głośno”). Najstarsze egzemplarze takich instrumentów pochodzą z lat 20. XVIII wieku.

Przez następane lata wielokrotnie udoskonalano fortepian Cristoforiego, a w szczególności mechanizm młoteczkowy i ramę. Podstawowym ulepszeniem mechanizmu było wynalezienie przez Sebastiana Erarda (1822 r.) tzw. podwójnego wymyku. Wymyk taki sprawia, że po uderzeniu w strunę młoteczek przytrzymany jest blisko niej, dzięki czemu można od razu powtórzyć uderzenie. Miał on wielkie znaczenie dla rozwoju wirtuozerii fortepianowej w XIX wieku. Amerykański wytwórca fortepianów - Henry Steinway – w 1855r. zastąpił drewnianą ramę, która nie wytrzymała już naprężenia coraz grubszych strun, ramą żeliwną, wykonaną z jednego odlewu. Fortepiany tej firmy uchodzą do dziś za najlepsze na świecie.

- Od XIX wieku fortepian jest bardzo popularny jako instrument solowy i koncertowy. Zdarza się jednak, że kompozytorzy przeznaczają na fortepian partie orkiestrowe. Zrobił to np. Igor Strawiński w balecie *Pietruszka* oraz Aaron Copland w utworze pt. *Appalachian Spring*.
- W XX wieku konstruowano przeróżne, zmodyfikowane wersje fortepianów, które służyły do wydobywania niekonwencjonalnych brzmień lub wykonywania muzyki opartej na innych niż tradycyjne skalach. Były to np. fortepian ćwierćtonowy o trzech klawiaturach nastrojonych w odległości $\frac{1}{4}$ tonu, używany przez rosyjskiego kompozytora, Iwana Wysznegradzkiego i fortepian preparowany, w którym na strunach wewnątrz pudła rezonansowego zamocowane były rozmaite, drobne przedmioty, jak np. śrubki, kawałki drewna, czy skóry. W ten sposób modyfikował brzmienie fortepianu John Cage.
- Najdroższy sprzedany na aukcji fortepian firmy Steinway był wart 1,2 miliona dolarów.

